
Strategijska interakcija u europskim integracijama

LUKA BRKIĆ*

Sažetak

Prva razina analize u ovom članku otkriva da je politika sekvencijalnog rasta omogućila Europskoj uniji nadilaženje problema *breadth-depth trade off* koji bi se javio da je korištena agresivnija strategija i da je Europska unija inkluzivno formirana. U kontekstu kontroverzi o tome pokreću li integraciju supranacionalni ili međudržavni čimbenici, autor, na drugoj razini, analizira razvoj Europske unije u smjeru horizontalnog odnosa između tržišta i države te vertikalnog odnosa između Unije i država članica. Treća razina analize odnosi se na promišljanje državne konstitucije i želje Europske unije da se institucijski i politički produbi. Ideja europskog ustava razumijeva se kao još jedan napor u pripremi institucija i pravnih jamstava koji trebaju olakšati stvaranje jedinstva. Rad završava još jednim pokušajem terapijske reformulacije postojećeg odnosa Hrvatske i europskih integracija.

Ključne riječi: multilateralizam, inkluzivna i sekvencijalna tvorba, *breadth-depth trade off*, ustavne konvencije, kontraktarijanski ustavi, kooperativne i nekooperativne teorije igara, jezgra

Uvod

Desetljećima je proces europske integracije nailazio na posvemašnju indifereantnost i nezainteresiranost. Takav se pristup promijenio tek potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta kada Europska unija postaje središtem političkog interesa, ali i objektom kritike. Ugovorom su intenzivirani problemi razvijenih industrijskih država kao i očitovanja oporbenih stavova. Dolazi do

*

Luka Brkić je docent na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

otrežnjenja europske politike, kako zbog nepovoljnih gospodarskih uvjeta 90-ih, tako i zbog samih osobina europskog uređenja. Europa je krenula prema ujedinjenju. Smatralo se kako jedino snažna, udružena i jedinstvena Europa organizirana u Europsku uniju može umanjiti rizike izazova koji su dolazili iz okruženja. Mnogi autori su stoga zaključili kako su vanjski faktori odigrali presudnu ulogu u poticanju europskog ujedinjenja. Ideja o ujedinjenju podrazumijevala je zajedničku akciju koju su trebale koordinirati i provoditi sve vlade integracijskog prostora. Istodobno su naglo narasle potrebe za ujedinjavanjem politika na različitim područjima. Međutim, tijekom integracijskih procesa postalo je vidljivo (doduše, ne svima) kako pritisak globalizacije za europske kompanije znači traženje rješenja jednako na nacionalnoj, kao i nadnacionalnoj (integracijskoj) razini.

Europska unija i multilateralizam

Tijekom nekoliko posljednjih godina pojavila se relativno obimna literatura koja analizira multilateralnu suradnju, odnosno faktore koji motiviraju države da razviju (ili da se odupru razvoju) formalnih institucija. Ti faktori uključuju troškove transakcija povezane s ad hoc bilateralnim aranžmanima, povećanje unutardržavnog trgovanja, širenje liberalne trgovinske teorije, informacije o troškovima degradacije okoliša i trendove u ideologijama elita. Dosadašnje je razumijevanje multilateralizma s aspekta standarda za primjem, reda i brzine kojom se države kandidati primaju, te utjecaja širenja na suradnju i budući razvoj – bilo relativno nerazvijeno. Teoretičari su imali malo za reći o tome kako će se vjerojatno razvijati multilateralne institucije ili koje će biti političke posljedice njihove ekspanzije.

Raspravu o razvoju multilateralnih institucija i političkih posljedica njihove ekspanzije možemo kontekstuirati u okviru klasične *kooperativne teorije igara* identificirajući *jezgru* igre.¹ Ovo izvođenje slijedi iz analize Downs/Rockea i Barsooma (1998). Prvo ćemo analizirati pristup *inkluzivne*

1

U teoriji igara razlikuju se *kooperativne* od *nekooperativnih igara*. U *kooperativnim igrama* imamo obvezujuće dogovore koji se provode od neke više sile i svaka kooperacija može biti provedena zahvaljujući nadređenoj sankcijskoj sili. Polazi se od pretpostavke da je ekvilibrij *kooperativne igre* Pareto-optimum. Ako rezultat nije Pareto optimalan, onda, prema definiciji, postoji neki drugi rezultat koji preferiraju svi igrači (ili neki preferiraju, a ostali su indiferentni). Naravno, igra može imati više Pareto-optimum točaka i u literaturi o teoriji igara susrećemo mnoge alternativne koncepte rješenja *kooperativnih igara*, odnosno ad hoc načine izbora specifičnih Pareto-optimalnih točaka. Jedno od tih rješenja je i *koncept jezgre* koja se definira kao skup strategija ravnoteže od kojih se ne isplati odstupiti niti jednom igraču, odnosno niti jedan igrač nema strategiju koja je superiorna svim strategijama ostalih. (McLean, 1997:200)

Odgovor na pitanje treba li pojedinu situaciju modelirati kao *kooperativnu* ili *nekooperativnu igru*, zavisi o institucionalnom kontekstu. Pri *nekooperativnim igrama* polazi se od toga da, čak kad igrači i međusobno komuniciraju, nisu mogući obvezujući dogovori. U ovoj vrsti igara polazi se od pretpostavke o nepostojanju sile koja bi vršila sankcije, odnosno koja bi bila u stanju provesti dogovor. Najpoznatija *nekooperativna igra varijabilnog zbroja* je *dilema zatvorenika* gdje individualno racionalno ponašanje vodi kolektivno nezadovoljavajućem rezultatu.

formacije kao jednostavnog procesa u kojem se pozivaju svi potencijalni članovi multilateralne institucije i kada nema promjene preferencija (npr. UN). Na početku imamo grupu zemalja (n) koje sudjeluju i koje glasuju na inicijalnoj razini ugovora. Ove zemlje su odlučile da svaka predložena razina ugovora mora sadržavati razinu većine (ζ), koja je u ovome modelu dvotrećinska i da će svaka promjena u pravilu glasovanja (ζ) zahtijevati istu većinu. Svaka država ima idealnu točku θ_i a države su poredane tako da je $\theta_1 = \theta_2 \dots = \theta_n$ pri čemu je θ_1 najliberalniji član. Početna razina ugovora (x) bit će u vremenu (1), a diskontna stopa (δ) primjenjuje se na proračun ukupnih dobitaka strategije. Sada definiramo *jezgru* kao set vjerojatnih ishoda u intervalu $[\theta_L, \theta_U]$. U kontekstu dvotrećinskog pravila, gornja granica jezgre je $U = 2/3 n$ ili najmanji cijeli broj jednak ili veći od $2/3 n$, dok je gornja granica $L = n - U + 1$. U primjeru s 31 državom $U = 21$, a $L = 11$. *Kooperativna teorija igara* govori da, jednom uspostavljen, svaki ishod u intervalu $[\theta_{11}, \theta_{21}]$ ne može biti pobijen jer će blokirajuća koalicija prvih 11 država odbiti povećati (x), a blokirajuća koalicija posljednjih 11 država odbit će ga smanjiti. (Downs/Rocke/Barsoom, 1998:400).

U ovoj analizi, ograničenja *kooperativne teorije igara* ogledaju se u tome što nam ništa ne ukazuje na to gdje će u *jezgri* najprije biti uspostavljen sporazum. *Nekooperativna teorija igara* osigurava specifičnija predviđanja o prirodi strukturno proizvedene ravnoteže ako je proces odlučivanja uspješno ograničen ili dobro strukturiran. To upućuje na zaključak da, iako je svaki poseban ugovor u *jezgri* mogući ishod *inkluzivne strategije*, očekivana razina ugovora strategije *inkluzivne formacije* je blizu sredine *jezgre*. Ako je broj država prilično velik, a idealne točke su raspoređene simetrično, to je najbliže idealnoj točki srednjeg birača. Ostane li razina ugovora (x) nepromijenjena tijekom procesa kolektivne liberalizacije, njegov idealni položaj u nizu država pomaknut će se udesno. Idealna točka države koja je prije odgovarala razini ugovora sad je lijevo od toga, dok je kod one čija je idealna točka bila lijevo sada pivotski. Tako dugo dok je (x) u *jezgri* (koja se pomiče onako kako se pomiče θ), niti jedan glas ne može je pobiti i ugovor će se nalaziti na najkonzervativnijem (desnom) kraju *jezgre*. Od te točke, daljnji razvoj ugovora bit će vezan uz preferencije najkonzervativnijih država. Tome je tako svaki put kad se država uspješno liberalizira i ugovor više nije u *jezgri*, a najkonzervativniji blok država ima dovoljno glasova da spriječi svaki ishod liberalniji od pomicanja razine ugovora natrag na najbližu točku *jezgre*. (Downs/Rocke/Barsoom, 1998:401).

Pogledajmo sad *sekvencijalnu* konstrukciju koja karakterizira proces u više etapa i u kojem multilateralca raste postupno kako svaki mogući član stječe neko vlasništvo koje prije nije imao, pri čemu to vlasništvo može biti rezultat ekonomskog razvoja, širenja ideologije liberalne trgovine ili promjene relativnih cijena (npr. EU, NAFTA). Jedina pretpostavka je ona o postojanju predvidljivog trenda promjene koja utječe na državne preferencije za kooperacijom i regulacijom. Nadalje, pretpostavimo li da se stopa liberalizacije svake države može bar približno procijeniti, a u postupku odlučivanja se koristi

pravilo većine, konvencionalno stajalište² tvrdi da će odluke o primanju ovisiti o tome koliko bi primanje novih članica pridonijelo trenutačnim koristima. To znači da, ukoliko postoje značajne varijacije u preferencijama država, primanje će biti dugotrajnije i napetije, odnosno države neće željeti trgovati povlasticama koje dubina integracije trenutačno stvara, a za buduće koristi koje osigurava veličina. Sad pretpostavimo da je proces liberalizacije završio, da je stvorena razina ugovora (x) koja odgovara idealnoj točki srednjeg birača. Jedna je opcija zaustavljanje širenja na toj točki. Međutim, realno je za pretpostaviti da postoji i opcija koja govori kako je još uvijek bolje za sve njih primanje preostalih država kandidata. Problem je sad kako to učiniti minimizirajući negativne posljedice širenja na liberalnost razine ugovora. Općenito govoreći, u početku liberalizacije preferira se pravilo jednostavne većine, a u kasnijim fazama kvalificirane većine, što upućuje na zaključak da bi multilateralke trebale mijenjati pravila odlučivanja kad su uvjerenе da je završen proces liberalizacije.

I konačno, osnovna razlika između *inkluзивne* i *sekvencijalne* strategije zrcali se u raspodjeli preferencija među državama i brzini liberalizacije. Očigledno, ukoliko države imaju iste vrijednosti preferencija i iste stope liberalizacije, pravilo odlučivanja kao i metode tvorbe sporazuma postaju sporedni. Kako vrijednost θ raste, a raspodjela postaje više »nakrivljena«³ s nerazmjernim brojem vrlo konzervativnih država, prednost sekvencijalne tvorbe raste. Diskontna stopa je još jedna odrednica izvedbe raznih strategija, pri čemu visoka diskontna stopa ne ide nužno u prilog *inkluзивnog* procesa. I konačno, treba napomenuti da u multilateralke iz područja zaštite okoliša *sekvencijalni* pristup nudi sredstva za analizu stupnja heterogenosti preferencija, a koji je veći od onoga koji se obično veže za multilateralke u trgovini. U trgovinskim multilateralkama, *sekvencijalni* pristup je plodonosniji od *inkluзивnog*, jer postoji znatna razlika u stupnju liberalizacije koju preferiraju države, a ideologija liberalizacije trgovine širi se umjerenim tempom. Obrambene multilateralke čine se najmanje prihvatljivim kontekstom za *sekvencijalne* oblike. Naime, iako obrambene preferencije potencijalnih članova saveza variraju, ta promjenjivost je umjerenija od one povezane s multilateralkama u drugim područjima. (Downs/Rocke/Barsoom, 1998: 406-409).

Dakle, ova literatura tvrdi da će odluke o primanju ovisiti o tome koliko primanje novih država članica pridonosi trenutačnim koristima postojećih članica jer države neće biti primljene na postojanju budućih koristi. Neke će države biti primljene odmah, dok će druge biti primane postupno. *Sekvenci-*

2

Ne postoji konsenzualna potpora ovom konvencionalnom stajalištu. Tako Baldwin (1995) tvrdi da duboka integracija povećava mogućnosti za ekspanziju smanjivanjem kompetitivnosti alternativnih aranžmana, dok Pahre (1995) ide i dalje tvrdeći da ne samo da duboka integracija povećava mogućnosti za širenje, već i širenje povećava mogućnosti za duboku integraciju.

3

»Nakrivljeno« znači da je desna ili konzervativna strana skupa preferencija visoko promjenjiva, dok je lijeva ili liberalna više prostorno bliska. Drugim riječima, Njemačka i Švedska su vjerojatno sličnije nego Uganda i Indija. (Downs/Rocke/Barsoom, 1998:408).

jalna primanja nam govore da države neće htjeti trgovati povlasticama koje trenutačno stvara dubina postojeće integracije za buduće koristi koje osigurava veličina. Veličina integracije će se povećavati, ali postupno, a kad i dođe do primanja novog člana, njegov utjecaj na dubinu bit će skroman.

Pogledajmo sad implikacije navedenoga na Europskoj uniji. Konvencionalna mudrost, ojačana iscrpljujućim iskustvom Velike Britanije 1970-ih i raspravama oko primanja srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja, dokazuje da postoji negativan odnos između širenja integracije i njezine dubine (*breadth-depth trade-off*). Neki su analitičari tvrdili da ekspanzija povećava raznolikost pregovaračkog procesa i povećava transakcijske troškove u rješavanju novih problema koji se javljaju sa svakim sukcesivnim korakom prema dubljoj integraciji. Prema tome, svako produbljenje stvara ograničenja koje država koja želi biti primljena možda neće moći ili htjeti zadovoljiti, i s tog stajališta, jedina je mogućnost za dublju integraciju kojoj slijedi znatno proširenje, geometrija različite brzine. Već smo ukazali na nepostojanje unisone potpore ovom konvencionalnom stajalištu u tezama R. Baldwina (1995) o dubokoj integraciji koja povećava mogućnosti ekspanzije smanjivanjem kompetitivnosti alternativnih aranžmana, odnosno tezama R. Pahre (1995) o međusobnom odnosu širenja i dubine integracije pri čemu dodatni članovi pogoršavaju neintegracijski ishod, povećavajući optimalnu razinu integracije, dok se ponuda integracije povećava širenjem jer sposobnost i volja za kažnjavanjem kršitelja ugovora raste s veličinom.

S obzirom na konvencionalan pogled, heterogenost preferencija koja će se vjerojatno povećati s rastom, osobito brzim, može predstavljati opasnost za dublju suradnju svaki put kad su kasnije primljene države konzervativnijih preferencija za suradnju. Međutim, liberalniji članovi mogu upravljati razvojem multilateralke smanjujući nepovoljne posljedice ekspanzije na način da veći dio napora usmjere na primanje, u ranoj fazi, relativno liberalnih država i odbijanjem konzervativnijih sve dok se ne liberaliziraju do točke kad bi njihov negativan utjecaj bio sveden na minimum. Čini nam se da postoji znatna konzistentnost između strategije korištene u stvaranju EZ odnosno EU i sekvencijalne strategije. Vjerujemo da postoji sposobnost multilateralke poput EU da manipulira redom i vremenom ulaska smanjujući tako negativne posljedice rastuće veličine na dubinu integracije. Ako je točna teza da multilateralke mogu upravljati svojim razvojem na način da ublažavaju moguće negativne utjecaje rasta veličine na dubinu suradnje, efekti rasta EU bit će od neutralnih do raznih stupnjeva pozitivnih veza. Rezultati istraživanja proširenja EU pokazuju da povećanje veličine nije imalo negativan utjecaj na dubinu suradnje. Nakon prvog proširenja, stopa rasta suradnje relativno je pala u odnosu na prethodne godine, ali je suradnja postala dublja u svim, osim u četiri od 34 godine za koje postoje podaci. To nas upućuje na zaključak da države neće biti primljene ako njihov trenutačni utjecaj neće biti pozitivan. Sekvencijalna tvorba (primjer EU) osigurava više regulatorno orijentiranim ili liberalnim državama, sposobnost institucionalnog širenja i održavanja više kontrole nad razvojem njihovih politika nego što bi to bilo

moгуće u nekom drugom slučaju. Sekvencijalna strategija traži i promišljanje državne konstitucije. Konačno, velike multilateralke koje počinju kao male, sposobne su postići znatno veću dubinu od onih koje počinju kao relativno velike. Tako dugo dok relativno liberalne države (koje se zalažu za dublju suradnju) teže biti primljene prije relativno konzervativnijih, razvojne prednosti sekvencijalne konstrukcije morale bi se održati. Primjer Europske unije otkriva da je politika sekvencijalnog rasta omogućila toj multilateralci da nadide problem *trade-offa* između dubine i širine koji bi bio gotovo neizbježan da je bila korištena agresivnija strategija rasta, odnosno da je Europska unija inkluzivno formirana. (Downs/Rocke/Barsoom, 1998:410-414).

Europska unija kao »gospodarski ustav«

Rimskim ugovorom iz 1957. godine Europa je dobila »gospodarski ustav«. Njime su kao temelj tržišne aktivnosti normirane četiri slobode. Uz načela konkurencije i zabranu diskriminacije to su slobode kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi. U ordoliberalnoj tradiciji freiburške škole predodžba raja uključuje izjednačavanje zajednice sa zajedničkim tržištem. Europski sud osigurava zaštitu prava pri tumačenju i primjeni ugovora te provjerava zakonitost zajedničkih akata, dok Komisija brine o valjanosti primjeni odredbi donesenih temeljem ugovora i sprečava razmatranje prijedloga nespojivih s europskim pravom. Osim izravnih restrikcija koje ograničavaju intervencionizam država članica, komunitarno pravo ima i neizravno djelovanje. Četiri slobode pružaju mobilnim faktorima proizvodnje, posebice kapitalu i kvalificiranoj radnoj snazi, izlazak i u druge zemlje. Tako se, zbog otvorenosti granica, regulira konkurencija između zemalja članica, prisiljavajući vlade na socijalno-političku suzdržanost i discipliniranje nacionalnih politika raspodjele. Konkurencija se tako pokazuje kao najbolje sredstvo reduciranja državne regulacije na najučinkovitiju mjeru. Prema ovoj poziciji, Europskoj uniji nedostaje demokratska legitimacija za intervencionističku politiku, a time je i njeno uplitanje postalo suvišno (ta se činjenica, dakle, ne interpretira kao institucionalni deficit). To je pleoaje za ekonomsku i ustavnopravnu podjelu vlasti ograničavajući zajednicu na zaštitu ekonomskih sloboda, unutarnjeg tržišta i konkurencije. Ordoliberalna tradicija upozorava da nove ovlasti relativiziraju staru obvezu jamstva ekonomske slobode i konkurencije uskraćujući temeljnim pravima legitimnu osnovu. Na tragu takvog teorijskog pristupa, Europskoj uniji nedostaje pretpostavka demokratske legitimacije kao što su participativna struktura i europski demos. Tako o zajedničkoj politici odlučuju europski birokrati, službenici nacionalnih ministarstava, dok porezni obveznici i potrošači jedva da imaju pravo glasa. Europska unija pretvara se tako u sustav »kolektivne neodgovornosti« (Genschel, 1998:64). Liberalni autori predlažu obnovu granica uklonjenih sporazumom iz Maastrichta jer će se u suprotnom Europska unija pretvoriti u »europski

Levijatan«. Europskoj uniji treba vratiti njenu stvarnu zadaću, a to je zaštita zajedničkog tržišta, dok nacionalnim državama treba vratiti intervencionističke ovlasti svodeći tako Europsku uniju na prvotnu ulogu »najmanje europske zajednice« (Genschel, 1998:66-67).

Suprotno toj poziciji, koja europsku integraciju promatra iz perspektive njezina doprinosa »civiliziranju« države, stoje zagovornici pozicije uspostave političke kontrole nad europskim tržištem. Zagovornici ove pozicije pokušavaju pokazati kako je europska integracija ugrozila idilu nacionalnih ekonomija u kojima se država pojavljuje kao politički korektiv nacionalnog tržišta. Stvaranje europskog zajedničkog tržišta trebalo bi rezultirati i konstrukcijom europske socijalne države koja bi omogućila političku kontrolu zajedničkog tržišta, ali sad, zbog integracije, na višoj, europskoj, a ne nacionalnoj razini. (Genschel, 1988:66-67).

Oblikovanje jedinstvenog unutarnjeg tržišta tumači se kao pokušaj smanjanja nacionalnih barijera, regulativa, kartela, subvencija itd. koje su i dovele do skleroze u nekim europskim državama što je rezultiralo slabijim gospodarskim rastom u usporedbi s novoundustrijaliziranim zemljama. Naime, predstavnički demokratski sustavi pokazuju dugoročnu tendenciju prema rastućem utjecaju interesnih grupa, povećanom udjelu vladinih rashoda u BNP-u i povećanju regulative. Takav razvoj smanjuje ukupnu produktivnost, sposobnost inovacija i produktivnih investicija, i u konačnici, vodi smanjenju stope rasta BNP-a. (Schneider, 1996:214).

Očigledno, lakše je uspostaviti zajedničko europsko tržište nego zajedničku europsku socijalnu državu i isključi li se opcija stvaranja europske socijalne države, europska integracija postaje opasni projekt koji uništava staru nacionalnodržavnu osnovu političkog kročenja kapitalizma, ne stvarajući novu, europsku osnovu. Politike oblikovanja i preraspodjele tako ostaju bez institucionalnog središta u Europi, odnosno na razini Unije, a niti na razini država članica čija je sposobnost upravljanja i korekcije tržišta reducirana izravnim i neizravnim ograničenjima unutarnjeg zajedničkog tržišta. Izravna ograničenja autonomnosti djelovanja država članica proizlaze i iz pravnih temelja Rimskog ugovora o četiri slobode i pravu na konkurenciju, isključujući ili otežavajući tako primjenu određenih političkih instrumenata. (Genschel, 1998:70-72).

Obje se pozicije slažu da jezgru Rimskog ugovora čine zajedničko tržište, četiri slobode i pravo konkurencije. Nadalje, slažu se da su ovlasti Unije tijekom 70-ih godina XX. stoljeća, zajedničkim propisima, te sporazumima iz Maastrichta i Amsterdama, postale fleksibilnije. Ono što ih razlikuje odnosi se na normativno vrednovanje. Mjerilo je vrednovanja unapređenje ili ometanje tijekom integracije, odnosno premještanje političkih ovlasti s nacionalne na supranacionalnu razinu u realizaciji favoriziranog odnosa između tržišta i države. Perspektiva u kojoj bi političko značenje europske integracije više ovisilo o promijenjenim odnosima između tržišta i države negoli o vertikalnom prenošenju ovlasti između nacionalne i supranacionalne razine značila bi pokušaj usmjeravanja razvoja Europske unije u smjeru »horizontalnog od-

nosa između države i tržišta, a umjesto vertikalnog odnosa između Unije i država članica«. (Genschel, 1998:58). Prva pozicija smatra da su novim politikama Unije stvoreni temelji kasnijeg diskrecijskog zadiranja u tržište, dok za drugu, stvaranje zajedničkog tržišta predstavlja samo jedan korak koji vodi europskoj socijalnoj državi sa ciljem institucionalnog uravnoteženja europske konstrukcije. (Genschel, 1998:75-77).

Promišljanje državne konstitucije

Parkerova »teorija trokuta« razloge europskog zajedništva nalazi u zemljopisnom, ekonomskom i kulturnom jedinstvu te priznavanju ekonomske važnosti političkih granica i političke važnosti ekonomskih granica. To su dva aspekta života nacija koja moraju biti jednoglasna žele li imati smisla. Sve tamo od Fouchetovog komiteta i Bonske deklaracije svjedočimo odlučnost »o formi i sadržaju volje političkog ujedinjavanja«. Davinjonov (Luksemburški) izvještaj iz 1970. godine, u duhu preambula Pariških i Rimskih ugovora, ističe kako treba dati određenu formu volji za političkim jedinstvom »kako bi se približio trenutak kad će se Europa moći izražavati jednim jednim glasom... i kako bi se svima pokazalo da je budućnost Europe politička«. Od potpisivanja Ugovora iz Maastrichta pa do summita Europske unije u belgijskom Laekenu i Konvencije o budućnosti Europe iz prosinca 2001. godine traju rasprave o odnosu integracije i suvereniteta država članica Europske unije. Polazeći od Spinellijeva odbora Europskog parlamenta, preko nacrtu ustava za osnivanje Europske unije Europskog parlamenta iz 1984. godine, sve do Vladine konferencije 1996. godine, pratimo niz rezolucija koje se odnose na ustav Europske unije.

Dva su suprotna načina stvaranja ustava: ustavne konvencije nasuprot pisanim kontraktarijanskim ustavima. Prvi je evolucionistički pogled koji je proizvod spontanog društvenog poretka i pripada tradiciji Hume, Menger i Hayek.⁴ Tu je jasno izražena vjera u sile društvene i kulturne evolucije koje proizvode djelotvorna pravila. Tvorba pravila nije, dakle, rezultat eksplicitnog procesa racionalnog izbora, nego nenamjerni ishod ljudskog djelovanja. Hayek misli da ljudi ne raspoložu opsežnim teorijskim znanjem o tome kako pravila funkcioniraju. Oni raspoložu samo subjektivnim znanjem koje je tek dijelom u međusobnoj vezi, pa se ni ne može agregirati. Za Hayeka je važan pojedinac samo pod utjecajem svoje socijalne sredine, iako i on koristi metodološki individualizam. Konačno, to je pristup koji konstitucionalna pravila shvaća kao rezultat procesa pokušaja i pogrešaka. Pravila koja su »preživjela« taj proces moraju služiti grupama čija međudjelovanja reguliraju puno bolje od onih pravila koja »nisu preživjela«. Motreći jedna na drugu, grupe

4

Kako je navedeno u Vanberg (1989), odnosno u Witt (1989). Neki autori iskazuju velike rezerve oko Hayekove navodne povezanosti s Mengerom i Misesom: vidi Hope (1994).

postizu to da se prihvaćaju ona pravila koja se pokazuju uspješnijima. (Voigt, 1997:28-29). Ovdje konvencije spontano nastaju i time postaju zajedničko znanje. One se primjenjuju izvan ili neovisno od značenja koje joj pojedinci vjerojatno pridaju. Konvencije su blisko povezane s Mengerovim društveno uniformiranim obrascima ponašanja. One izranjaju kao rezultat nevidljive ruke ili organskog procesa. Osim toga, komunikacija kroz koordinaciju ne sa- drži standard procjenjivanja izvan samih aktera. Ne postoje ni dobre niti loše namjere: ono što se uzima u obzir su prije načini nego značenja. Namjere su po prirodi stvari sistematski opravdane. Problem indukcije⁵ isključuje jasno znanje o tome što pravilo stvarno jest. Može se samo ustvrditi da se ono poštuje jer grupa ima dobrobit od njegova korištenja. Pravila ne moraju biti formalizirana. To su postupno nastajuće norme koje slijede pravilnosti u po- našanjima, a ne obrnuto. Običajno je pravo, dakle, zajedničko znanje i ne tre- ba neki eksplicitni sporazum. Ono zato može vladati u »otvorenim« društvima: pridošlice na trebaju udovoljavati uvjetima ustavnog ugovora, koji bi označavao »zatvoreno« društvo. (Josselin, Marciano, 1995: 176-177).

Drugi način je kontraktarijanska verzija Brennan-Buchanan-Tullock tradicije. Upravo je J. Buchanan inicirao široku uporabu Hobbesa i drugih koji situaciju koja izravno prethodi društvenom ugovoru vide kao »ravnotežu anarhije« u kojoj su marginalni troškovi i dohoci proizvodnje, krađe ili zaštite dobara jednako visoki. Tu su pojedinci u »dilemi zatvorenika« i svima je u in- teresu naći rješenje kako bi prekinuli stanje neizvjesnosti. Rješenje je stvara- nje protektivne države koja štiti privatnu sferu svih pojedinaca. Ova je država i produktivna u smislu generiranja onih dobara koja ne bi bila profita- bilna u privatnim aranžmanima. Kod Buchahana je u podlozi svakog ustava vidljiva teorija ugovora, dok Hayek ustav shvaća kao rezultat kulturne evolu- cije. Buchanan konceptualizira pojedince kao racionalne akttere koji su do- voljno oprezni u prepoznavanju prednosti donošenja i primjene pravila, pa svjesno biraju ograničenja vlastitog djelovanja. Nasuprot tome, kod Hayeka se ljudi ponašaju racionalno samo zbog toga što slijede već data pravila. (Voigt, 1997: 27-29). Kontraktarijanske institucije možemo razumjeti kao mjesta eksplicitno kreiranog zajedničkog znanja. Odgovarajuća »pravna država« će osigurati prisilno provođenje pravila, kao i njihovu reformu. Dru- štvo bi tada bilo vođeno javnim poimanjem pravdnosti (Rawls, 1971, poglav- lje 1, točka 1). Principi koji slijede trebali bi biti tvrdnje zajedničkog znanja. Kako sve to ipak nije dovoljno za spontano generiranje zajedničkih principa, to mora biti uređeno ugovorom. Tako se formaliziranim ugovorom osigurava pomoć u koordinaciji pojedinačnih aktivnosti prema zajedničkom cilju i prisi- la za pristajanje uz pravila. Dakle, institucija se pojavljuje kao način tvorbe

5

»Problem indukcije« treba razumjeti kao nemogućnost da se pretpostave norme iz ponašanja pojedina- ca; nemoguće je, dakle, spoznati smisao njihova ponašanja. Kao posljedica ovoga, javlja se »indukcijski jaz« označavajući da pojedinac nije u mogućnosti nikada točno odrediti ili znati koje je pravilo bilo poštovano u prošlosti. On zato ne može pretpostaviti nikakvo pravilo za buduće ponašanje. Sve dok po- jedinci nisu iskusili običajna pravila, oni ih niti ne mogu znati. (Josselin, Marciano, 1995: 177-179).

zajedničkog znanja. Komunikacija ne implicira postojanje samoopravdanja akcija, već postojanje opravdanja s obzirom na pravilo. (Josselin, Marciano, 1995: 180). Norma će nastati spontano, postajući zajedničko znanje kroz proces. Nasuprot tomu, kontraktarijanski ustav implicira »transverzalnu« komunikaciju, kao što je npr. glasovanje u ustavotvornoj skupštini. Konačno, dva različita shvaćanja komunikacije impliciraju dva suprotna načina dostizanja zajedničkog znanja pravila. Ili koordinacija stvara spontane konvencije ili svrhovite komunikacije stvaraju institucije, pojmljene kao ugovore. (Josselin, Marciano, 1995:176). Kako je postojala sve integriranija, Europa se morala uhvatiti ukoštac s ovim konstitucionalnim pitanjem, bilo na evolucionistički, bilo na kontraktarijanski način.

Josselin i Marciano (1995) upozoravaju na to da postoji temeljna razlika između institucija i konvencija. Institucija se smatra formalnim, eksplicitnim pravilom, dok se konvencija razumijeva kao prešutni, implicitni sporazum. Institucije se mogu povezati s kontraktarijanskim konstitucionalizmom, dok su konvencije povezane s evolucionizmom. U tom kontekstu institucije se ne bi smjele razumjeti kao formalizirane konvencije (kao zakon kod Hayeka). One su prije izraz voljnog i namjernog sporazuma, ugovora. (Josselin, Marciano, 1995: 174-175). Evolucionistički pogled temelji se na instrumentalnoj racionalnosti⁶ gdje pojedinci djeluju jedino s obzirom na svoje namjere. Njihove namjere su samoopravdane i ne zahtijevaju mehanizme komunikacije s drugima. Legalnost izrasta iz veza prirodnih koherentnih pojedinačnih akcija. Otuda i spontanost običajnog prava. Nasuprot tomu, u kontraktarijanskom pravnom sistemu samoopravdanje pojedinačnih akcija je zabranjeno. Akcije nisu zakonite zbog njihove učinkovitosti ili realnosti. Zakonitost je stvorena objektivnim značenjem akcija, njihovim značenjem s obzirom na zakon kao eksplicitne i javne norme. U europskom kontekstu, svaki član Unije bi trebao dati eksplicitni pristanak na prije raspravljena konstitucionalna pravila. Svi potencijalni novi članovi morali bi se slično predobvezati. (Josselin, Marciano, 1995: 182-183). Europska integracija zahtijeva federaciju manjih regija, kultura, nacija. Proširenje će samo pojačati tu nužnost. Zbog induktivne prirode ljudskoga znanja, što je više ljudi uključeno, teže je znati pravila. Problem indukcije može biti izražen u terminima agregacije preferencija. Što se više broj preferencija i raznolikosti povećava, učinkovitost ustavnog pravila postaje sve teže. Naravno, ukoliko su ljudi bliže povezani (npr. unutar Humeovog područja simpatije), agregiranje će biti lakše. Ali to umanjuje polje običajnopravne procedure, kao i njihovu moguću uporabu u tako raznolikom kontekstu poput europskog. (Josselin, Marciano, 1995: 182).

Funkcionalističke teorije integracije predviđaju da će nakon stvaranja zajedničkog europskog tržišta vjerojatno uslijediti stvaranje europske socijalne

6

Tu je potrebno napraviti distinkciju između instrumentalne i komunikativne racionalnosti. Prvo znači samoopravdanje igračevih akcija, dok drugo implicira da je pravilo institucionalno dizajnirano: ta norma postaje standardna i s obzirom na nju igračeve akcije moraju biti opravdane. (Josselin, Marciano, 1995: 86).

(moguće federalne) države koja će tada za područje cijele Unije, obavljati ono što države članice, svaka za sebe, više nisu u stanju. Tako bi opet bila moguća politička kontrola, ali sad, zbog integracije, na višoj, europskoj a ne nacionalnoj razini. U svom povijesnom hodu Europska unija je dostigla stupanj ekonomske i monetarne unije za čije se funkcioniranje predviđa, kao jedna od mogućnosti izgradnje sadašnjih institucija i očuvanja uloge kolektivnih aktera (Komisije, Vijeća ministara, Europskog parlamenta, Suda), uvođenje federalne europske konstitucije. Ukazat ćemo na nekoliko glavnih elemenata postojećih europskih federalnih sustava kao moguće osnove europskog ustava onako kako su izloženi kod Schneidera (1996).⁷

- Europska bi se komisija trebala pretvoriti u europsku vladu s točno ograničenim zadaćama, a Vijeće ministara u drugi dom parlamenta. Oba doma bi trebala imati puni autoritet i odgovornost za sve europske proračunske stavke.
- Jurisdikcija europske federalne vlade trebala bi obuhvaćati vanjsku politiku, politiku sigurnosti, vanjskotrgovinsku politiku, antikartelsku i antimonopolističku politiku koje postaju i ustavna kategorija.
- Za europsku vladu se ne predviđa postojanje proračunskih deficita. No, ukoliko se ipak pojave, treba ih ukloniti ili smanjenjem troškova ili povećanjem poreza, ali uz obveznu primjenu referendumu jer je tada jačanje vladine aktivnosti znatno manje nego u predstavničkim aktivnostima bez referendumske prisile. To snažno sugerira da reprezentativni oblik vlasti znatno mijenja rezultate političkih procesa, odnosno povećava aktivnosti vlade na razinu veću od one koja bi bila postignuta da je ona određena izravno od birača-poreznih obveznika. (Pommerehne i Schneider, 1982). U skladu s Tsebelisovom (1995) teorijom veto playera, referendum se ovdje promatra kao učinkovit veto player protiv visokih poreza i vladinih rashoda.
- Sve aktivnosti na europskoj razini trebaju biti financirane određenom vrstom poreza kao što su npr. proporcionalni porez na dohodak, porez na dodanu vrijednost ili drugi indirektni porezi. Svako povećanje poreza mora proći referendumsku provjeru.
- Uvođenje institucije referendumu predviđa se za većinu važnih političkih pitanja (promjena ustava, povećanje poreza etc.) ako ga zatraži najmanje 5 milijuna građana s pravom glasa i uz odaziv od najmanje 30% elektorata. Odluke referendumu su obvezujuće ako su prihvaćene od jednostavne većine europskih birača i jednostavne većine zemalja članica.

7

F. Schneider u tekstu *The design of minimal European federal Union: some ideas using the public choice approach* razmatra mogućnost usvajanja nekih glavnih elemenata postojećih europskih federalnih sustava. Polazeći od toga da je teško povjerovati da bi se model centraliziranog sustava koristio u Europskoj federalnoj uniji, autor je izabrao dvije izrazito decentralizirane države, Njemačku i Švicarsku. Prva je država s predstavničkim sustavom i prilično decentraliziranom strukturom, dok je druga država s neposrednim demokratskim sustavom i izrazito decentraliziranom strukturom.

- Konačno, predviđa se i pravo zemalja članica da se izdvoje iz Europske federalne unije, a regije s najmanje 10 milijuna stanovnika mogle bi dvotrećinskom ili tročetvrtinskom većinom svoje biračke populacije donijeti odluku da su same nezavisne zemlje članice Europske federalne unije. Sve procedure trebaju biti unaprijed određene, uz prijelazno razdoblje od 5 do 10 godina. Ne postigne li se potrebna većina, novi pokušaj bi bio moguć tek za 20 godina. (Schneider, 1996:215-217).

Širenjem Europske unije njenim članicama postaju zemlje s najrazvijenijim ekonomijama u svijetu, ali i one čiji su gospodarski sustavi sličniji onima koji karakteriziraju zemlje u razvoju. Za bogatije članice ujednačavanje regulativnog i socijalno-političkog minimuma u zaštiti okoliša, socijalne sigurnosti i rada bilo bi prednost u slučajevima kad su brana odljevu investicija i gubitku radnih mjesta. Za siromašnije članice to bi moglo predstavljati troškove koji bi mogli uništiti njihovu ionako manje produktivnu industriju. Lako je zaključiti da je teška i u mnogim slučajevima nedostižna uspostava jedinstvenog europskog uređenja. U prilog tome ide i raznolikost nacionalnih tradicija oblikovanja i korekcije tržišta. Moćne nacionalne interesne grupe brane svoj »neharmonični« status quo iskazujući sklonost »institucionaliziranom nacionalizmu« bojeći se gubitka tradicionalnih pozicija moći. Očito je da nacionalne strukture nije tako lako nadomjestiti harmoničnim europskim uređenjem, jer su one, naprosto, funkcionalno nadmoćnije. Ujedinjenje otežava i činjenica da su socijalna politika i regulacija za mnoge države članice važniji izvori legitimacije nego što bi to bilo prenošenje ovlasti tih djelatnosti na Uniju. (Genschel, 1998:71-72). I sporne točke prijedloga Konvencije o budućnosti Europske unije (koordinacija politika zemalja članica uz poštivanje nacionalnog identiteta; podupiranje vanjske i sigurnosne politike EU uz suzdržavanje od akcija koje su u suprotnosti s interesima Unije; Ustav EU treba imati prednost pred zakonom zemalja članica) pokazuju na to da je lakše uspostaviti zajedničko europsko tržište nego zajedničku europsku socijalnu državu.

Isticanjem vertikalne suprotnosti između Unije i njenih članica nudi se izbor između dvije opcije »za naciju« ili »za Europu«. Ali takva alternativa nema smisla, jer jedna opcija ne isključuje drugu, a i većina stanovništva zemalja članica podupire obje. Bilo bi gotovo bolesno prisiljavati ih da se odluče za jednu od opcija. Nama se čini da razumne alternative i slobode ne može niti biti dok se god o Europi bude raspravljalo i percipiralo je iz vertikalne perspektive. Time se dopušta uskoj ekonomskoj i političkoj eliti aktera koja se smatra »europskom« da definira Europu kao upravni problem i odbaci svaku opoziciju kao izraz neznanja, zlobe ili nedostatne otvorenosti svijetu. Politički sustavi koji ne uspijevaju razviti programatske alternative, bilo zato što ih nasilno potiskuju, ili zato što ih ne percipiraju u svekolikom procesu pogađanja, vrlo teško se prilagođavaju promjenama uvjeta i potrebama u svojoj okolini. (Genschel, 1998: 76) Promatrajući Europsku uniju u njenoj želji da se institucijski i politički produbi, odnosno geografski proširi, a sa svom svojom kulturnom i etničkom raznolikošću pitamo se je li »ab origine« iluzorna

predodžba da više od 300 milijuna ljudi može stvoriti zajednički identitet. Sjedinjene Američke Države, klasično useljeničko društvo, prije su nacija nacionalnosti nego jedinstvena država, kulturno, etnički i, također, politički krajnje heterogene... Ustav iz 1787. godine dao je poseban doprinos tom procesu. On je simbolizirao novi poredak, ali bilo bi, zacijelo, pretjerano reći da je ustav ujedinio građane u SAD-u i da ih nadalje ujedinjuje. On je pripremio institucije i pravna jamstva koja su više od dva stoljeća, barem, olakšavali stvaranje jedinstva. Od nekog bi ustava iluzorno bilo očekivati više. Ali ne bi trebalo ni manje povezivati s ustavnom idejom. A to vrijedi i za ideju o europskom ustavu.« (Vorlaender, 2002:9).

Europska integracija je u stalnoj evoluciji i dinamičnim promjenama za koje je teško uvijek pouzdano reći kuda vode. Analiza europskih integracija kroz prizmu odnosa države i tržišta konstituira političku slobodu označavajući cijeli spektar alternativnih nacrti za Europu između kojih je onda i moguć smisleni izbor. Otvorenost svakoj mogućoj opciji jedini je način da se ne ugrozi stabilnost Europske unije. (Genschel, 1998:75-77).

Hrvatska u europskoj strategiji razvoja

Svaku raspravu o Hrvatskoj i njenim strategijama razvoja treba smjestiti u međunarodni okvir jer se svaki naš problem, pa bio on regionalan ili čak lokaln, danas mora gledati u međunarodnom kontekstu. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Hrvatske i Europske unije jedan je takav kontekst. Naše je polazište da je punopravno članstvo u EU prvo i najbolje rješenje, ali i da ovaj Sporazum ima smisla samo ako se provedu razvojni impulsi iz EU i generiraju strukturne promjene radi približavanja hrvatskog gospodarstva europskoj petnaestorici. Za to su nužni jasni razvojni ciljevi i sustavne promjene u izgradnji institucionalnih i infrastrukturnih pretpostavki.

Radi se, naime, o tome da naše pridruživanje i konačno punopravno članstvo treba promatrati iz konteksta mijene vlastitog profila preferencija. U svrhu skiciranja, razlikujemo četiri procesa promjene preferencija. Prva je jedna samoodređena promjena preferencija koja pokazuje da su socijalni čimbenici sposobni sami sebe vezati ograničavajući set različitih mogućnosti izbjegavajući tako iracionalne odluke. To je poznata saga o Odiseju i sirenama koja govori o samoograničenju koje je poduzeto da se dugoročni ciljevi ne bi doveli u opasnost kratkoročnim željama. To je pristup s obvezujućim planom koji se ravna imputiranom racionalnošću aktera. To vrijedi i za pojedinačne i za kolektivne aktere. Pristup podrazumijeva da članovi društva znaju svoje slabosti, da raspoložu odgovarajućom tehnologijom obvezivanja samih sebe i da velika većina društva, uključujući i političare, izražava spremnost na uporabu sredstava samoobvezivanja. (Voigt, 1997:28).

Srodni oblik promjene preferencija je adaptivna gradnja preferencija koju dobro ilustrira priča o lisici i kiselom grožđu. U međunarodnoj politici illus-

trativan primjer je ponašanje Sovjetskog Saveza u pregovorima o razoružanju 1980-ih godina i spoznaja o tome da će nastavak trke u naoružanju dovesti do uništenja ionako slaboga gospodarstva. Još jedan oblik subintencionalne promjene preferencija nastaje u situacijama kad se jednom donesene odluke *ex post* racionaliziraju. Ne samo da preferencije određuju ponašanje aktera, već i prošle odluke utječu na sadašnje preferencije. Fenomen racionalizirajuće gradnje preferencija bio je već u temeljima mudrog Aristotelovog savjeta onim ljudima koji žele biti dobri, a to nisu: ponašaj se kao da si dobar! Vlade koje sudjeluju u međunarodnom režimu imaju tendenciju k tome da ponašanje opravdaju i prema unutra, da ga institucionaliziraju i konačno internaliziraju. Iz situacijsko specifičnih normativnih pravila tada nastaju opće internalizirane vrijednosti, koje uzrokuju promjenu u definiciji interesa. Konačno, gradnja preferencija može, naravno, biti i rezultat učenja. Kao ilustracija neka posluži situacija, kojoj inače često svjedočimo, u kojoj premijer ili šef države neke zemlje više preferira starog premijera ili šefa države tijekom predizborne utrke, a nakon izbora više preferira novoga nego starog. (Zuern, 1992: 133-134)

Sva naša istraživanja govore da je mjesto Hrvatske u partnerskoj suradnji s razvijenom Europom. Neovisno o svim mogućim oblicima i njima odgovarajućim strategijama, potrebno je uvijek inzistirati na dinamičnom principu koji vrijedi za sve oblike suradnje i sve strategijske opcije. Jer, ukoliko je razlika između domaće društvene strukture i strukture Europske unije veća, utoliko je i dinamički aspekt integracijskog efekta naglašeniji. Ali, i to treba znati, integracija nije formula za rješavanje svih naših problema i ne može biti supstitut uspješne politike razvoja.

Razmišljanja o promjeni preferencija u sagi o Odiseju i sirenama i »vezivanju za jarbol da bi se moglo (a kasnije i htjelo) odoljeti slatkom pjevu sirena« ili racionalizirajuća gradnja preferencija s mudrim Aristotelovim napatkom, trebala bi poslužiti u sofisticiranijoj analizi naših vanjsko-političkih odnosa. I to treba shvatiti samo kao još jedan skroman pokušaj terapijske reformulacije postojećeg odnosa Hrvatske i europskih integracijskih procesa shvaćen kao izazov našoj odlučnosti i spremnosti da napustimo sadašnji marginalizirani položaj. Međutim, praktičan je problem promjene perspektive to što se ona rijetko provodi.

Literatura

- Baldwin, R. (1995): A Domino Theory of Regionalism, u *Expanding Membership of the European Union*, (ur.): R. E. Baldwin, P. Haaparanta, J. Kiander. New York, Cambridge University Press.
- Downs, G. W.; Roche, D. M.; Barsoom, P. N. (1998): Managing the Evolution of Multilateralism, *International Organization*, Vol. 52, No. 2: 397-421.
- Genschel, P. (1998): Markt und Staat in Europa, *Politische Vierteljahresschrift* 39: 55-79, Heft 1.
- Hoppe, H. H. (1994): F. A. Hayek on government and social evolution: a critique. *Journal of Austrian Economics* 7: 67-92.
- Josselin, J-M.; Marciano, A. (1995): Constitutionalism and common knowledge: Assessment and application to the future European constitution, *Public Choice* 85: 173-188.
- McLean, I. (1997): *Uvod u javni izbor*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
- Pahre, R. (1995): Wider and Deeper: The Links between Expansion and Integration in the European Union, u *Towards a New Europe: Stops and Starts in Regional Integration*, (ur.): Schneider, G.; Weitsman, P. A.; Bernauer, T. Westport, Conn.: Praeger.
- Pommerehne, W. W. and Schneider, F. (1982): Unbalanced Growth between Public and Private Sector: An Empirical Examination, u Haveman, R. H. (ur.): *Public Finance and Public Employment*, Detroit: Wayne State University Press.
- Rawls, J. (1971): *A theory of justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Schneider, F. (1996): The desing of minimal European Federal Union: some ideas using the public choice approach, u Pardo, J. C.; Schneider, F. (ur.): *Current Issues in Public Choice*, Edward Elgar.
- Tsebelis, G. (1995): Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parlamentarism, Multicameralism and Multipartyism, *British Journal of Political Science* 23: 289-325.
- Vanberg, V. (1989): Carl Menger's evolutionary and John R. Commons' collective action approach to institutions: a comparison. *Review of Political Economy* 1: 334-369.
- Voigt, S. (1997): Positive constitutional economics: A survey, *Public Choice* 90: 11-53.
- Vorlaender, H. (2002): Ideja europskog ustava, *Politička misao* Vol. 39, No. 4: 3-11.
- Witt, U. (1989): The evolution of economic institutions as a propagation process. *Public Choice* 62: 155-172.
- Zuern, M. (1992): *Interessen und Institutionen in der internationalen Politik*, Leske + Budrich, Opladen.

Summary

The first level of analysis in the article reveals that the policy of sequential growth permitted the European Union to surpass the breadth-depth trade off problem which would have emerged if a more aggressive strategy had been applied and if the European Union had been formed on the inclusive basis. In the context of controversies whether integration is propelled by supranational or interstate factors, on the second level the author analyzes development of the European Union in the direction of horizontal relation between market and state and vertical relation between the Union and member states. The third level of the analysis ponders upon state constitution and desire of the European Union to strengthen and build up on institutional and political level. The idea of European Constitution is perceived as yet another effort in preparation of institutions and legal guarantees which should facilitate creation of unity. The article concludes with one more attempt of therapeutic reformulation of the present relation between Croatia and European integrations.